

TERJEMAHAN PUISI KANAK-KANAK DALAM BAHASA MELAYU: BENTUK TEKS SASARAN DAN TEKNIK PENYESUAIAN

(The Translation of Nursery Rhymes into Malay: Forms of Target Text and Techniques of Adjustment)

Haslina Haroon

haslina@usm.my

Bahagian Pengajian Terjemahan dan Interpretasi, Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan, Universiti Sains Malaysia, 11800 USM, Pulau Pinang, Malaysia.

To cite this article (*Rujukan makalah ini*): Haslina Haroon. (2023). Terjemahan puisi kanak-kanak dalam bahasa Melayu: Bentuk teks sasaran dan teknik penyesuaian. *Malay Literature*, 36(2), 235–266. [https://doi.org/10.37052/ml36\(2\)no4](https://doi.org/10.37052/ml36(2)no4)

Received: Peroleh:	30/6/2023	Revised: Semakan	24/8/2023	Accepted: Terima:	30/8/2023	Published online: Terbit dalam talian:	31/10/2023
-----------------------	-----------	---------------------	-----------	----------------------	-----------	---	------------

Abstrak

Terjemahan sastera kanak-kanak, terutamanya yang memberikan fokus pada adaptasi, telah menarik perhatian ramai sarjana dalam bidang pengajian terjemahan. Walau bagaimanapun, kajian yang dilakukan sehingga kini dalam konteks Malaysia adalah terhad kepada terjemahan sastera kanak-kanak dalam bentuk prosa sahaja. Dengan mengambil kira kekurangan kajian yang berfokus pada sastera kanak-kanak dalam bentuk puisi dan kepentingan adaptasi dalam terjemahan rentas budaya, makalah ini meneliti cara puisi kanak-kanak (*nursery rhymes*) diterjemahkan daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu, dengan menggunakan puisi kanak-kanak yang terkandung dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* (1939) sebagai sumber data. Secara khususnya, kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti bentuk teks sasaran yang terhasil dalam terjemahan puisi kanak-kanak daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu, dan seterusnya membincangkan penyesuaian yang dilakukan pada teks berbentuk adaptasi untuk pembaca sasaran yang baharu. Untuk

mencapai objektif yang pertama, kajian ini memanfaatkan kerangka bentuk teks sasaran yang diutarakan oleh Low (2013). Untuk objektif kedua pula, penelitian dilakukan bersandarkan pada kerangka teknik penyesuaian oleh Nida (1964) dan jenis parateks oleh Pellatt (2013). Kajian ini mendapati bahawa kebanyakan hasil terjemahan puisi kanak-kanak adalah dalam bentuk adaptasi. Penyesuaian pada teks berbentuk adaptasi ini kebanyakannya adalah dalam bentuk pindaan pada nama manusia, nama tempat serta nama tumbuh-tumbuhan dan makanan. Penyesuaian juga dilakukan dari segi parateks, sama ada dalam bentuk luaran atau dalaman, dan dalam bentuk bukan verbal dan verbal. Kajian ini menunjukkan dengan jelas bagaimana aspek teks dapat dimanipulasi dan aspek parateks dapat dipersembahkan untuk membentuk teks yang menonjolkan satu imej yang tertentu kepada pembaca sasaran.

Kata kunci: Sastera kanak-kanak, puisi kanak-kanak, budaya, adaptasi, parateks, teknik terjemahan

Abstract

The translation of children's literature, specifically those focusing on adaptation, has attracted the attention of many scholars in the field of translation studies. However, the studies carried out thus far in the context of Malaysia are limited to the translation of children's literature in the form of prose. Taking into account the dearth of studies focusing on children's literature in the form of verse and the importance of adaptation in cross-cultural translation, this article aims to examine how children's nursery rhymes are translated from English into Malay, by drawing on nursery rhymes contained in Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes (1939) as the source of data. Specifically, this study aims to identify the forms of target text resulting from the translation of nursery rhymes from English into Malay, and subsequently to discuss the adjustments made in adaptations for the new target readers. To achieve the first objective, the study adopts the framework of forms of target text proposed by Low (2013). Meanwhile, to achieve the second objective, the study relies on Nida's (1964) techniques of adjustment and Pellatt's (2013) types of paratext. The findings show that most of the translated nursery rhymes are in the form of adaptations. Adjustments made to the adaptations are mainly in the form of alteration to names of people, places, plants and food items. Adjustments are also made to paratexts, whether external or internal, or whether non-verbal or verbal. This study clearly highlights how texts can be manipulated and how paratexts can be presented to form a text that projects a particular image to the target readers.

Keywords: Children's literature, nursery rhymes, culture, adaptation, paratext, translation techniques

PENGENALAN

Sastera kanak-kanak secara amnya dapat ditakrifkan sebagai bahan kreatif yang dihasilkan khusus untuk kegunaan kanak-kanak. Sastera kanak-kanak lazimnya dihasilkan oleh golongan dewasa untuk manfaat kanak-kanak tetapi juga mungkin dihasilkan oleh kanak-kanak sendiri. Antara fungsi penting sastera kanak-kanak adalah untuk meluaskan pengetahuan, memberikan hiburan, meningkatkan kemahiran komunikasi, memperkaya kosa kata, mengukuhkan bahasa serta meningkatkan daya kreativiti, kecerdasan emosi dan perkembangan sosial mereka.

Sastera kanak-kanak bukan sahaja wujud dalam bentuk penulisan asal tetapi juga dalam bentuk terjemahan. Antara sastera kanak-kanak yang paling banyak diterjemahkan di dunia ialah novel karya Antoine de Saint Exupéry bertajuk *The Little Prince*, yang telah diterjemahkan dalam 545 bahasa dan dialek dunia, dengan terjemahan yang terkini pada tahun 2023 dalam bahasa Czech dan Lithuania serta dialek Jamska di Sweden (*Petit Prince Collection*, 2023). Di Malaysia, terjemahan sastera kanak-kanak bukanlah suatu yang baharu. Antara usaha terawal untuk menterjemah sastera kanak-kanak termasuklah usaha yang dilakukan oleh Pejabat Karang-mengarang yang ditubuhkan pada tahun 1924 di Maktab Perguruan Sultan Idris, Tanjong Malim, Perak. Pejabat Karang-mengarang ini telah menerbitkan beberapa buah buku terjemahan sastera kanak-kanak di bawah *Malay Home Library Series*, yang kebanyakannya diterjemah daripada bahasa Inggeris. Contoh buku di bawah siri ini ialah *Pulau Emas*, terjemahan daripada *Treasure Island*; *Pulau Karang*, terjemahan daripada *Coral Island*; *Mengelilingi Dunia 80 Hari*, terjemahan daripada *Around the World in 80 Days* dan *Hikayat Pelayaran Gulliver ke Lilliput*, terjemahan daripada *Gulliver's Travels to Lilliput*.

Terjemahan sastera kanak-kanak telah menarik perhatian banyak sarjana dalam bidang pengajian terjemahan, misalnya Antola (2022), Asman dan Pedersen (2013), Davies (2003), Kaschula (2017), Kruger (2013), Mazi-Leskovar (2003), Nkomo (2019) dan Rodriguez (2015). Terjemahan sastera kanak-kanak juga telah menarik perhatian pengkaji di Malaysia, misalnya Atikah dan Haslina (2018, 2021) dan Zalina (2006). Walau bagaimanapun, sehingga kini kajian yang dilakukan dalam konteks Malaysia adalah terhad kepada terjemahan sastera kanak-kanak dalam bentuk prosa sahaja. Hal ini

mungkin disebabkan tidak banyak sastera kanak-kanak dalam bentuk puisi yang diterjemah dalam bahasa Melayu.

Dalam kajian Low (2013) yang berfokus pada teks terjemahan genre muzik yang turut merangkumi terjemahan puisi dan lagu, beliau mendapati bahawa terjemahan teks yang melibatkan rima dan irama boleh menghasilkan tiga bentuk teks sasaran yang berbeza, iaitu:

- (1) terjemahan (*translation*) atau teks sasaran yang menunjukkan tahap persamaan yang amat tinggi dengan teks sumber.
- (2) adaptasi (*adaptation*) atau teks sasaran yang menunjukkan tahap persamaan yang sederhana dengan teks sumber disebabkan oleh pelbagai penyimpangan daripada teks sumber.
- (3) teks gantian (*replacement text*) atau teks sasaran yang langsung tidak menunjukkan persamaan dengan teks sumber.

Daripada tiga bentuk yang dinyatakan oleh Low (2013), adaptasi merupakan bentuk terjemahan yang sering dibincangkan secara mendalam dan meluas oleh sarjana dalam bidang pengajian terjemahan. Hal ini demikian kerana adaptasi merupakan bentuk yang lazimnya dijumpai dalam terjemahan sastera kanak-kanak, seperti yang ditunjukkan dalam kajian oleh Antola (2022), Asman dan Pedersen (2013), Davies (2003), Kaschula (2017), Kruger (2013), Mazi-Leskovar (2003), Nkomo (2019) dan Rodriguez (2015). Adaptasi juga sering menarik perhatian pengkaji kerana adaptasi dapat menonjolkan kreativiti penterjemah dalam menangani cabaran dan kekangan yang wujud dalam terjemahan teks yang dipindahkan daripada satu bahasa dan budaya kepada satu persekitaran yang baharu yang melibatkan bahasa dan budaya yang berbeza. Dalam bidang pengajian terjemahan, istilah “adaptasi” (*adaptation*) sebagai sebuah produk merujuk terjemahan hasil daripada penggunaan strategi terjemahan yang bebas, yang melibatkan perubahan yang ketara untuk menyesuaikan teks terjemahan dengan pembaca sasaran atau tujuan yang tertentu (Shuttleworth & Cowie, 1997), atau terjemahan yang banyak melakukan pengubahsuaian pada teks sumber untuk menyesaikannya dengan konteks budaya yang baharu (Munday, 2009). Sebagai satu proses pula, adaptasi dapat ditakrifkan sebagai satu bentuk penulisan semula untuk pembaca sasaran yang baharu (Antola, 2022), atau satu bentuk pengolahan semula teks sumber yang tidak mungkin dapat meniru atau menghasilkan semula teks asal secara sepenuhnya (Hutcheon, 2006). Dalam konteks terjemahan sastera kanak-kanak, satu konsep yang penting ialah adaptasi konteks

budaya (*cultural context adaptation*), yang merujuk pengubahsuaian pada teks sumber dalam proses terjemahan yang bertujuan untuk menyesuaikan teks yang terhasil dengan kerangka rujukan (*frame of reference*) pembaca sasaran (Klingberg, 1986). Hal ini demikian kerana teks sumber atau teks asal dihasilkan dengan mengambil kira kerangka rujukan pembacanya. Jika penterjemah tidak menyesuaikan teks sumber dengan kerangka rujukan pembaca yang baharu, teks yang terhasil sukar difahami atau akan menjadi kurang menarik (Klingberg, 1986).

Dengan mengambil kira kekurangan kajian yang berfokus pada sastera kanak-kanak dalam bentuk puisi dan kepentingan adaptasi dalam terjemahan rentas budaya, makalah ini meneliti cara puisi kanak-kanak (*nursery rhymes*) diterjemah daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu. Kajian ini dilaksanakan dengan berpandukan pada dua persoalan yang berikut:

- (1) Apakah bentuk teks sasaran yang terhasil dalam terjemahan puisi kanak-kanak daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu?
- (2) Bagaimanakah penyesuaian dilakukan pada teks berbentuk adaptasi untuk pembaca sasaran yang baharu?

Kedua-dua persoalan ini akan cuba dijawab dengan menggunakan puisi kanak-kanak yang terkandung dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* (1939) sebagai sumber data. Kajian ini diharapkan dapat menyumbang bukan sahaja kepada perbincangan sedia ada tentang terjemahan sastera kanak-kanak, khususnya terjemahan puisi kanak-kanak, tetapi juga kepada sejarah terjemahan sastera dalam dunia Melayu.

SOROTAN KEPUSTAKAAN

“*Nursery rhyme*” ditakrifkan sebagai “*a short rhyming story, often set to music and usually designed for young children, such as those in a nursery*” (McMahon, 2023). Baldick (2001) pula mentakrifkan *nursery rhyme* sebagai “*a traditional verse or set of verses chanted to infants by adults as an initiation into rhyme and verbal rhythm*” (Baldick, 2001:195). Takrifan ini jelas menunjukkan bahawa *nursery rhyme* merupakan cerita kanak-kanak dalam bentuk puisi, yang dicirikan oleh rima dan irama, dan disampaikan atau dinyanyikan oleh orang dewasa kepada kanak-kanak. Dalam makalah ini, istilah “puisi kanak-kanak” digunakan untuk merujuk *nursery rhyme*.

Puisi kanak-kanak merupakan sebahagian daripada sastera rakyat, yang pada asalnya wujud dalam bentuk sastera lisan. Kini puisi tersebut juga disebarikan dalam bentuk bertulis. Selain dicirikan oleh rima dan irama, puisi kanak-kanak juga lazimnya menonjolkan budaya setempat, yang dicerminkan melalui penggunaan kosa kata yang khusus dalam puisi tersebut, seperti yang diterangkan oleh Hawkins (1971):

Chinese verses contain references to oil, hair cues, bean cakes, incense, bean sprouts, priests, dragons, pagodas, red pepper flowers, lotus blossoms, betel-nuts, rice soup, hemp, and chest protectors which are worn by children. In her rhymes Catholic Mexico speaks of the Virgin Mary. Scottish verses tell of oatmeal broth, fish, heather, and plaids. Rhymes from the United States reflect an accelerated technology by including words like sewing machine, telephone, railroad, radio, and T.V. In contrast to these relatively new verses of the United States, most British verses are brought down from the seventeenth through nineteenth centuries and refer to the familiar rural animals and tools and country ways of life known at that time. (hlm. 617)

Hal yang sama juga dapat dilihat dalam puisi kanak-kanak dalam bahasa Melayu, misalnya, *Air Pasang Pagi*, *Pok Amai-amai*, *Lompat Si Katak Lompat*, *Bangau Oh Bangau*, *Buai Laju-laju*, *Ikan Kekek*, *Can Mali Can* dan *Enjit-enjit Semut*, yang menonjolkan dunia kanak-kanak di alam Melayu.

Puisi kanak-kanak sering dinyanyikan. Disebabkan hal ini, kajian tentang puisi kanak-kanak terangkum dalam bidang terjemahan dan muzik (Susam-Sarajeva, 2008). Walau bagaimanapun, bidang terjemahan dan muzik merupakan bidang yang kurang menarik minat pengkaji kerana bahan berkaitan dengan muzik agak terpinggir dalam pengajian terjemahan (Susam-Sarajeva, 2008). Selain itu, terjemahan bahan yang berkaitan dengan muzik juga bukan tugas terjemahan yang lazim dilakukan (Low, 2013). Menurut Susam-Sarajeva (2008), terjemahan dan muzik lazimnya dikaitkan dengan terjemahan dan penghasilan sari kata (*subtitle* dan *surtitle*) untuk genre agung seperti opera dan operetta. Walau bagaimanapun, terdapat banyak lagi genre yang dapat dikaji dalam konteks ini, termasuk puisi kanak-kanak.

Menurut Susam-Sarajeva (2008) juga, salah satu isu yang menarik untuk dikaji dalam terjemahan teks yang berkaitan dengan muzik ialah kreativiti penterjemah. Hal ini demikian kerana penterjemahan teks yang berkaitan dengan muzik mempunyai cabarannya yang tersendiri.

Dalam usaha untuk mendepani cabaran ini dan menangani kekangan yang wujud, penterjemah tentu sekali perlu menjadi lebih pintar dan kreatif (Susam-Sarajeva, 2008).

Seperti Susam-Sarajeva (2008), Low (2013) juga memberikan penekanan pada aspek kreativiti dalam terjemahan. Disebabkan hasil terjemahan bahan berkaitan dengan muzik sering menunjukkan perubahan yang ketara jika dibandingkan dengan teks sumber, Low (2013) menyimpulkan bahawa hasil terjemahan bahan berkaitan dengan muzik boleh dibahagikan kepada tiga bentuk, iaitu:

- (1) terjemahan (*translation*), iaitu teks sasaran yang menunjukkan tahap kesetiaan semantik yang tinggi pada teks sumber.
- (2) adaptasi (*adaptation*), iaitu teks sasaran yang melibatkan penyimpangan yang ketara daripada teks sumber.
- (3) teks gantian (*replacement text*), iaitu teks sasaran yang langsung tidak menunjukkan pemindahan semantik daripada teks sumber atau persamaan dengan teks sumber.

Dalam konteks terjemahan puisi kanak-kanak, adaptasi merupakan pendekatan yang sering digunakan. Hal ini demikian kerana sastera kanak-kanak secara amnya berada di pinggir (*periphery*) dalam polisistem kesusasteraan sesebuah negara. Perkara ini bermaksud bahawa lebih mudah untuk penterjemah membuat perubahan dan adaptasi pada teks sastera kanak-kanak untuk menyesuaikan dengan tahap intelek dan pengetahuan budaya kanak-kanak (Shavit, 2006).

Perubahan dalam terjemahan teks untuk kanak-kanak seperti yang diutarakan oleh Shavit (2006) bukan sahaja lebih mudah untuk dilakukan, malah sebenarnya tidak dapat dielakkan dan menjadi satu keperluan dalam terjemahan sastera kanak-kanak (Lefebvre, 2013). Rodriguez (2015) yang meneliti dan menilai 35 buah terjemahan dalam bahasa Inggeris yang diadaptasi daripada novel kanak-kanak dalam bahasa Sepanyol bertajuk *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha* (1605), membuat kesimpulan bahawa teks terjemahan yang dihasilkan untuk bacaan kanak-kanak perlulah benar-benar menarik minat dan perhatian mereka, dan hal ini dapat dicapai dengan melakukan perubahan dalam teks supaya teks yang terhasil selari dengan jangkaan kanak-kanak dan kebolehan mereka.

Perkara ini jelas menunjukkan bahawa dalam terjemahan untuk kanak-kanak, penyesuaian teks amat penting. Rodriguez (2015) menekankan bahawa selain teks, elemen parateks memainkan peranan

yang penting. Parateks merujuk bahagian yang terdapat pada sebuah teks atau yang berkaitan dengan sebuah teks selain teks utama (Genette, 1997). Terdapat dua bentuk parateks, iaitu periteks dan epiteks. Parateks dalam bentuk periteks ialah bahan yang wujud bersama-sama sebuah teks, misalnya kulit buku, nota penterjemah, nota kaki dan ilustrasi, manakala parateks dalam bentuk epiteks ialah bahan yang berkaitan dengan sebuah teks tetapi tidak wujud bersama-sama teks tersebut, misalnya, laporan dan ulasan tentang teks tersebut dan temu bual bersama-sama penulis atau penterjemah teks tersebut. Elemen parateks, khususnya periteks, juga sama pentingnya dengan elemen teks kerana elemen parateks yang sebenarnya membolehkan sebuah teks menjadi sebuah buku yang lengkap dan dipersembahkan sebagai sebuah buku kepada pembaca dan kepada masyarakat umum (Genette, 1997:xviii). Dalam konteks sastera kanak-kanak, elemen periteks dalam bentuk ilustrasi dapat menjadikan teks lebih menarik. Selain itu, ilustrasi yang dimuatkan dalam teks terjemahan juga dapat berfungsi untuk menonjolkan elemen tempatan (Rodriguez, 2015). Pendapat ini selari dengan pendapat yang mengatakan bahawa aspek visual perlulah selari dengan aspek verbal dalam teks terjemahan yang dihasilkan (O'Connell, 2006). Hal ini bermaksud jika teks terjemahan disesuaikan untuk pembaca tertentu, maka aspek visual dalam teks tersebut perlu juga disesuaikan dengan pembaca tersebut.

METODOLOGI

Kajian ini dilakukan untuk mengenal pasti bentuk teks sasaran yang terhasil dalam terjemahan puisi kanak-kanak daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* (1939). Seterusnya, kajian ini juga bertujuan untuk mengenal pasti dan membincangkan cara penyesuaian yang dilakukan oleh penterjemah dalam terjemahan puisi kanak-kanak dalam bahasa Melayu, khususnya dalam teks berbentuk adaptasi. Bahagian ini akan memperkenalkan teks yang dikaji dan metodologi yang digunakan untuk mencapai kedua-dua objektif yang dinyatakan.

Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes (1939), yang diterbitkan oleh Printers Limited, Singapura, mengandungi sebanyak 100 puisi bahasa Inggeris yang disertakan dengan terjemahannya dalam bahasa Melayu. Penterjemahnya, A.W. Hamilton (1887–1967) merupakan seorang pegawai polis zaman kolonial yang pernah bertugas di Singapura, Pulau Pinang, Kedah, Pahang, Perak dan Johor (Haslina, 2023).

Puisi kanak-kanak hasil terjemahan Hamilton sebenarnya telah diterbitkan sebanyak enam kali. Terjemahan yang pertama diterbitkan pada tahun 1922 oleh Methodist Publishing House, Singapura dengan tajuk *Nursery Rhymes Translated into Malay*. Terjemahan ini yang dihasilkan dalam bentuk risalah sempena Malaya-Borneo Exhibition pada tahun 1922 mengandungi sebanyak 40 terjemahan puisi kanak-kanak dalam bahasa Melayu. Seterusnya, pada tahun 1923, hasil terjemahan Hamilton diterbitkan sekali lagi oleh Methodist Publishing House tetapi dengan tajuk *Malayan Nursery Rhymes*. Berbeza dengan penerbitan tahun sebelumnya, penerbitan tahun 1923 ini mengandungi sebanyak 51 puisi kanak-kanak yang diterjemahkan daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu. Pada tahun 1939, satu lagi terjemahan diterbitkan, iaitu oleh Printers Limited, Singapura, dengan tajuk *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*. Perbezaan yang paling ketara antara penerbitan ini dengan penerbitan tahun 1923 adalah dari segi bilangan puisi. Penerbitan tahun 1939 mengandungi sebanyak 100 buah terjemahan puisi kanak-kanak dalam bahasa Melayu manakala hanya terdapat 51 buah terjemahan dalam penerbitan tahun 1923.

Penerbitan yang seterusnya adalah pada tahun 1947. Penerbitan ini mengekalkan tajuk dan kandungan yang sama seperti penerbitan tahun 1939. Walau bagaimanapun, terjemahan ini diterbitkan di Australia oleh The Australasian Publishing Company. Pada tahun 1956, hasil terjemahan Hamilton diterbitkan sekali lagi, dengan tajuk dan kandungan yang sama. Terjemahan tahun 1956 ini diterbitkan oleh Donald Moore, Singapura. Terjemahan yang terakhir, iaitu pada tahun 1985, diterbitkan oleh Times Books International, Singapura, dengan tajuk baharu, *Haji's Book of Favourite Nursery Rhymes*. Kandungannya hampir sama dengan terjemahan tahun 1956, kecuali beberapa perubahan dari segi ejaan. Untuk tujuan perbincangan dalam makalah ini, fokus diberikan pada terjemahan yang diterbitkan pada tahun 1939 yang mengandungi 100 buah terjemahan. Hal ini demikian kerana terjemahan ini merupakan terjemahan terawal yang mempunyai bilangan puisi yang paling banyak.

Untuk mengenal pasti bentuk teks sasaran yang terhasil dalam terjemahan puisi kanak-kanak daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* (1939), kajian ini menggunakan kerangka bentuk hasil terjemahan bahan berkaitan dengan muzik yang diutarakan oleh Low (2013). Dengan menggunakan kerangka ini, 100 buah terjemahan puisi kanak-kanak dalam bahasa Melayu dibandingkan dengan teks sumber untuk menentukan tahap persamaannya dengan teks sumber dari segi semantik. Perbandingan ini

akan membolehkan pengkaji mengenal pasti teks sasaran yang terhasil, sama ada dalam bentuk terjemahan, adaptasi atau teks gantian.

Seterusnya, untuk menentukan penyesuaian yang dilakukan pada puisi kanak-kanak dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* (1939), kajian ini mengambil kira pandangan Rodriguez (2015) bahawa dalam terjemahan sastera kanak-kanak, penyesuaian bukan sahaja dilakukan pada teks tetapi juga pada elemen parateks. Oleh itu, untuk menentukan penyesuaian yang dilakukan pada teks, kajian ini menggunakan kerangka teknik penyesuaian (*techniques of adjustment*) yang dikemukakan oleh Nida (1964). Beliau mencadangkan tiga bentuk penyesuaian atau perubahan yang boleh dilakukan oleh penterjemah pada teks, iaitu:

- (1) penyesuaian dalam bentuk penambahan (*addition*), yang melibatkan penambahan maklumat dalam teks sasaran.
- (2) penyesuaian dalam bentuk pengurangan (*subtraction*), yang melibatkan penghilangan maklumat yang terdapat pada teks sumber.
- (3) penyesuaian dalam bentuk pindaan (*alteration*) yang melibatkan perubahan maklumat dalam teks sumber.

Setiap bentuk penyesuaian ini ditentukan dengan melakukan penelitian terhadap puisi kanak-kanak dalam bahasa Melayu yang dibandingkan dengan puisi asal dalam bahasa Inggeris.

Seterusnya, untuk menentukan penyesuaian yang dilakukan dari segi parateks, kajian ini mengambil kira empat jenis pembahagian parateks yang wujud bersama-sama teks (Pellatt, 2013), iaitu:

- (1) parateks luaran dalam bentuk bukan verbal.
- (2) parateks luaran dalam bentuk verbal.
- (3) parateks dalaman dalam bentuk bukan verbal.
- (4) parateks dalaman dalam bentuk verbal.

Oleh itu, kerangka ini akan digunakan untuk membincangkan penyesuaian dari segi parateks dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

TERJEMAHAN PUISI KANAK-KANAK DALAM *HAJI'S BOOK OF MALAYAN NURSERY RHYMES*

Bentuk Teks Sasaran

Berdasarkan penelitian yang dilakukan terhadap 100 buah terjemahan puisi kanak-kanak dalam bahasa Melayu dan perbandingan dengan

teks sumbernya dalam bahasa Inggeris, didapati bahawa kebanyakan teks sasaran yang dihasilkan merupakan teks dalam bentuk adaptasi. Jadual 1 menunjukkan pecahan bentuk teks sasaran dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Jadual 1 Bentuk teks sasaran dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Bentuk teks sasaran	Bilangan
Terjemahan	32
Adaptasi	66
Teks gantian	2
JUMLAH	100

Teks sasaran dalam bentuk terjemahan merupakan teks yang menunjukkan tahap persamaan yang sangat tinggi dengan teks sumber. Hal ini bermaksud bahawa semua makna yang terkandung dalam teks sumber disampaikan dengan tepat dan lengkap dalam teks sasaran. Jadual 2 memaparkan contoh teks sasaran dalam bentuk terjemahan.

Teks sasaran dalam bentuk terjemahan dapat dihasilkan sekiranya teks sumber tidak mempunyai rujukan budaya yang khusus. Teks sebegini juga tidak semestinya diterjemahkan secara literal. Hal yang lebih penting ialah penyampaian keseluruhan makna dalam teks sumber dalam bahasa

Jadual 2 Teks sasaran dalam bentuk terjemahan dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<i>THREE BLIND MICE</i>	TIGA TIKUS BUTA
<i>Three blind mice, Three blind mice, See how they run! See how they run! They all ran after the farmer's wife, Who cut off their tails with a carving-knife; You never saw such a sight in your life As three blind mice.</i> (hlm. 7)	Tiga tikus buta, Tiga tikus buta, Tengok lari rata! Tengok lari rata! Semua-nya kejar si-bini peladang, Yang potong-lah ekur-nya dengan sa-parang; Tamasha bagini berjumpa pun jarang, Tiga tikus buta. (hlm. 7)

sasaran. Sebagai contoh, ayat “*You never saw such a sight in your life*” tidak diterjemahkan secara literal. Walau bagaimanapun, maknanya masih dikekalkan melalui padanannya dalam bahasa Melayu, iaitu “Tamasha bagini berjumpa pun jarang”. Selain itu, unsur rima yang terdapat dalam teks sumber, iaitu “*wife*”, “*knife*” dan “*life*” dikekalkan dalam teks terjemahan melalui perkataan “peladang”, “parang” dan “jarang”. Malah, unsur rima tambahan dimasukkan dalam teks sasaran, iaitu “buta” dan “rata” walaupun baris yang sama dalam teks sumber yang melibatkan perkataan “*mice*” dan “*run*” tidak berima.

Teks sasaran dalam bentuk adaptasi pula merangkumi teks yang masih menunjukkan persamaan dengan teks sumber tetapi pada masa yang sama menunjukkan beberapa penyimpangan disebabkan penyesuaian yang dilakukan pada sesetengah bahagian teks. Contoh teks sasaran dalam bentuk adaptasi dipaparkan dalam Jadual 3.

Secara amnya, terdapat banyak persamaan dari segi makna antara teks terjemahan dengan teks sumber dalam contoh ini. Walau bagaimanapun, terdapat penyesuaian minor, iaitu terjemahan perkataan “*strawberries*” kepada “buah bedara”, yang mana kedua-duanya tidak merujuk objek yang sama. Kebanyakan penyesuaian yang dilakukan pada teks berbentuk adaptasi merupakan penyesuaian dari segi nama manusia, nama tempat serta nama tumbuh-tumbuhan dan makanan. Dari segi rima pula, dapat dilihat bahawa unsur ini dikekalkan dalam teks sasaran melalui perkataan “menyahut” dan “laut”, serta “hamba” dan “rimba”.

Jadual 3 Teks sasaran dalam bentuk adaptasi dalam *Haji’s Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<p><i>THE MAN IN THE WILDERNESS</i></p> <p><i>The man in the wilderness once asked me How many strawberries grew in the sea.</i></p> <p><i>I answered him, as I thought good, “As many herrings as grow in the wood.”</i> (hlm. 123)</p>	<p>ORANG DI-PADANG BELANTARA</p> <p>Di-padang belantara orang suroh ku menyahut Berapa buah bedara yang hidup di-dalam laut.</p> <p>Jawab sahaya begini, “Kalau betul agak hamba, Sa-banyak ikan tamban yang hidup di-dalam rimba.” (hlm. 7)</p>

Teks sasaran dalam bentuk teks gantian pula merupakan teks yang tidak menunjukkan persamaan dengan teks sumber dari segi makna. Teks sasaran dalam bahasa Inggeris diolah semula sehingga terbentuk satu teks yang baharu dalam bahasa Melayu. Teks seperti ini menunjukkan penggunaan adaptasi konteks budaya (Klingberg, 1986) dalam bentuk yang ekstrem sehinggakan teks yang terhasil boleh dianggap sebagai satu bentuk penulisan semula (*rewriting*). Jadual 4 memaparkan contoh teks sasaran dalam bentuk teks gantian.

Jadual 4 Teks sasaran dalam bentuk teks gantian dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<i>THE BELLS OF ST. CLEMENTS</i>	LOCHENG PULAU PINANG
<i>Gay go up and gay go down, To ring the bells of London Town.</i>	Suka naik dan ria turun, Bunyi locheng Pulau Pinang .
<i>Oranges and lemons, Say the bells of St. Clement's.</i>	Anak dara di-anjong, Bunyi locheng di- Tanjong .
<i>Brickbats and tiles, Say the bells of St. Giles.</i>	Siapa mau meminang? Bunyi locheng Sungai Pinang .
<i>Bull's eyes and targets, Say the bells of St. Marg'ret's.</i>	Orang ada seling, Bunyi locheng Kampung Keling .
<i>Kettles and pans, Say the bells of St. Ann's.</i>	Jangan mamak botak, Bunyi locheng Padang Kota .
<i>Pancakes and fritters, Say the bells of St. Peter's.</i>	Duit lekas jehannam, Bunyi locheng Sempang Anam .
<i>Pokers and tongs, Say the bells at St. John's.</i>	Ponu bukan miskin, Bunyi locheng Bukit Askin .
<i>Two sticks and an apple, Say the bells at Whitechapel.</i>	Chari mampele muda, Bunyi locheng Padang Kuda .
<i>Old Father Baldpate, Say the slow bells at Aldgate.</i>	Suka sama suka, Bunyi locheng Puchat Muka .

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<i>Halfpence and farthings, Say the bells of St. Martin's.</i>	Antar chinchin mas, Bunyi locheng Bayan Lepas .
<i>You owe me ten shillings, Say the bells of St. Helen's.</i>	Bila mau kawin? Bunyi locheng Perangin .
<i>When will you pay me? Say the bells of Old Bailey.</i>	Biar bulan depan, Bunyi locheng Titi Papan .
<i>When I grow rich, Say the bells at Shoreditch.</i>	Apa nama tempat? Bunyi locheng Sempang Ampat .
<i>Pray when will that be? Say the bells of Stepney.</i>	Panggil orang awai, Bunyi locheng Kelawai .
<i>I am sure I don't know, Says the great bell of Bow.</i>	Bacha doa selamat, Bunyi locheng Dato' Keramat .
<i>Here comes a candle to light you to bed, And here comes a chopper to chop off your head. (hlm. 97–98)</i>	Bawa mari lilin mau antar anak dara, Dan bawa bunga male mau taroh di-kepala. (hlm. 98–99)

Jika diteliti contoh dalam Jadual 4, terlalu sedikit persamaan antara teks bahasa Melayu dengan teks sumber dari segi makna keseluruhan yang ingin disampaikan. Selain perubahan dari segi makna, rujukan budaya dalam bentuk nama khas juga berubah. Dalam teks sumber, terdapat rujukan pada beberapa buah gereja di London. Dalam teks sasaran pula, nama-nama gereja ini ditukarkan kepada nama tempat di Pulau Pinang, iaitu Tanjong, Sungai Pinang, Padang Kota, Bukit Askin, Puchat Muka, Bayan Lepas, Perangin, Kelawai, dan Dato' Keramat. Perkara yang menarik juga dalam teks bahasa Melayu ialah adaptasi konteks budaya oleh Hamilton melalui penggunaan beberapa perkataan bahasa Tamil, iaitu "*ponu*" (atau "*ponnu*", iaitu anak perempuan), "*mampele*" (atau "*mappilai*", iaitu pengantin lelaki atau menantu lelaki) dan "*male*" (atau "*malai*", iaitu kalungan bunga masyarakat India).

Bahagian yang seterusnya akan membincangkan cara penyesuaian yang dilakukan oleh penterjemah pada teks berbentuk adaptasi untuk

menyesuaikan puisi kanak-kanak dalam bahasa Inggeris dengan pembaca sasaran yang baharu.

Penyesuaian dalam Terjemahan

Perbincangan pada bahagian ini mengambil kira pandangan Rodriguez (2015) bahawa penyesuaian dalam terjemahan sastera kanak-kanak melibatkan teks dan juga parateks. Oleh itu, perbincangan akan berfokus pada penyesuaian pada teks terlebih dahulu, dan diikuti oleh penyesuaian dari segi parateks.

(1) Penyesuaian pada Teks

Puisi kanak-kanak lazimnya menceritakan perihal manusia dan binatang, sama ada dalam dunia sebenar atau dunia rekaan. Oleh sebab puisi kanak-kanak merupakan cerminan budaya setempat, puisi ini lazimnya merujuk nama manusia, tempat, makanan dan tumbuh-tumbuhan yang khusus yang lazimnya dijumpai di tempat asal usul puisi tersebut (Hawkins, 1971). Hal ini dapat dilihat juga dalam puisi kanak-kanak dalam bahasa Inggeris yang terdapat dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*. Analisis yang dilakukan menunjukkan bahawa unsur budaya yang terkandung dalam buku ini merangkumi banyak sekali nama manusia, nama tempat dan rujukan pada makanan dan tumbuh-tumbuhan. Berdasarkan analisis yang dilakukan, dapat dilihat bahawa unsur-unsur budaya ini disesuaikan untuk pembaca tempatan melalui pelbagai cara. Cara setiap unsur budaya ini disesuaikan untuk pembaca sasaran di Tanah Melayu dihuraikan dalam bahagian seterusnya. Disebabkan kekangan ruang, contoh-contoh yang dipaparkan dalam bahagian seterusnya hanya memaparkan bahagian puisi yang relevan sahaja dan tidak memaparkan setiap puisi secara sepenuhnya.

(a) Penyesuaian pada nama manusia/binatang

Penyesuaian yang paling ketara pada nama manusia dalam puisi kanak-kanak dalam bahasa Inggeris yang terdapat dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* adalah dalam bentuk pindaan. Hal ini bermaksud bahawa nama-nama Inggeris dipinda atau diubah kepada nama yang mencerminkan masyarakat setempat. Pindaan inilah yang menyebabkan puisi yang terhasil kelihatan seperti "*Malayan nursery rhymes*", atau puisi yang asalnya ditulis dalam bahasa Melayu dan/atau berasal dari Tanah Melayu. Jadual 5 memaparkan sebahagian daripada nama manusia yang

dipinda secara sepenuhnya dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Berdasarkan penelitian yang dilakukan, dapat diandaikan bahawa pemilihan nama-nama manusia untuk terjemahan dalam bahasa Melayu tidak dilakukan dengan sewenang-wenangnya, malah pemilihan nama dilakukan dengan mengambil kira salah satu unsur penting dalam puisi kanak-kanak, iaitu rima. Sebagai contoh, nama "*Jack Sprat*" dalam Jadual 5 berima dengan perkataan "*fat*" pada baris yang sama. Memandangkan perkataan "*fat*" diterjemahkan menjadi "lemak", maka nama manusia

Jadual 5 Penyesuaian dalam bentuk pindaan penuh pada nama manusia dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<i>Jack Sprat could eat no fat</i> (hlm. 3)	Awang Semak ta'makan lemak (hlm. 3)
<i>Who put her in?</i> <i>Little Tommy Green</i> (hlm. 4)	Siapa sudah buang? Budak kurus Awang (hlm. 4)
<i>Georgie, Porgie, pudding and pie</i> (hlm. 13)	Awang Bawang , kacang kobis (hlm. 13)
<i>Lucy Locket lost her pocket;</i> <i>Kitty Fisher found it</i> (hlm. 16)	Enche Paku hilang saku; Enche Esah jumpa (hlm. 16)
<i>Tom, Tom, the piper's son</i> <i>Stole a pig and away did run</i> (hlm. 20)	Ali, Ali , bin Bendari Churi babi bawa lari (hlm. 21)
<i>Doctor Faustus was a good man,</i> <i>He whipped his scholars now and then</i> (hlm. 27)	Che'gu Majid orang radang, Pukul murid kadang-kadang (hlm. 27)
<i>Old Mother Hubbard,</i> <i>Went to the cupboard</i> (hlm. 67)	Orang tua Ma'Sari berangkat ka-almari (hlm. 67)
<i>Little Jack Horner,</i> <i>Sat in a corner</i> (hlm. 94)	Budak Mat Jerok , Dudok di-cherok (hlm. 94)
<i>Doctor Foster went to Gloster</i> (hlm. 141)	Bomor Tinggong pergi Lenggong (hlm. 141)

yang dipilih dalam terjemahan bahasa Melayu juga perlu berima dengan perkataan “lemak”, demi mengekalkan unsur rima dalaman dalam puisi ini. Oleh itu, pemilihan nama “Awang Semak” dilihat bertepatan dengan sebagai padanan untuk “*Jack Sprat*”.

Hal yang sama dapat dilihat dalam contoh yang lain dalam Jadual 5 yang melibatkan terjemahan nama manusia. Nama “*Lucy Locket*”, misalnya, berima dengan perkataan “*pocket*”. Apabila perkataan “*pocket*” diterjemahkan menjadi “saku”, maka nama yang dipilih juga perlu berima dengan perkataan “saku”. Oleh itu, nama “Enche Paku” dilihat amat bertepatan sekali. Dalam satu contoh lagi, nama “*Jack Horner*” berima dengan perkataan “*corner*”, dan apabila perkataan “*corner*” diberikan padanan “cherok” dalam bahasa Melayu, nama yang dipilih juga mengekalkan unsur rima ini. Maka pemilihan nama “Mat Jerok” dilihat bukan sahaja sesuai malah mencerminkan tahap kreativiti penterjemah.

Dapat diperhatikan juga bahawa walaupun Hamilton melakukan pindaan pada nama manusia, kandungan puisi atau cerita yang ingin disampaikan secara amnya dikekalkan. Sebagai contoh, “*could eat no fat*” diterjemahkan sebagai “ta’ makan lemak”, “*lost her pocket*” diterjemahkan sebagai “hilang saku”, “*stole a pig and away did run*” diterjemahkan sebagai “churi babi bawa lari”, dan “*he whipped his scholars now and then*” diterjemahkan sebagai “pukul murid kadang-kadang”.

Dalam contoh-contoh yang dipaparkan dalam Jadual 5, nama-nama Inggeris dipinda secara sepenuhnya kepada bahasa Melayu, sehingga tiada persamaan dapat dilihat antara nama-nama Inggeris dan nama-nama Melayu. Dalam sesetengah keadaan yang lain, nama-nama Inggeris dipinda tetapi terjemahan yang terhasil dalam bahasa Melayu masih menampakkan sedikit persamaan dengan nama dalam teks sumber. Persamaan ini dapat dilihat kerana berlakunya peniruan berdasarkan nama asal dalam bahasa Inggeris. Contoh nama-nama Inggeris yang dipinda dengan peniruan ini dapat dilihat dalam Jadual 6.

Contoh yang dipaparkan dalam Jadual 6 menunjukkan bahawa Hamilton melakukan pindaan pada nama-nama Inggeris dalam teks sumber dengan memilih nama Melayu yang mempunyai persamaan dengan nama Inggeris dari segi huruf yang sama pada pangkal nama. Maka, dapat dilihat bahawa nama “*Simple Simon*” diterjemahkan sebagai “Simpul Sulong” melalui pengekalan huruf “S” pada pangkal nama, “*Mary*” diterjemahkan sebagai “Ma’wan” dan “*Mariam*”, dan “*Molly*” sebagai “Molek” melalui pengekalan huruf “M” pada pangkal nama, dan “*Jack*” diterjemahkan sebagai “Jahit” dan “*Jill*” sebagai “Jahan” melalui pengekalan huruf

Jadual 6 Penyesuaian dalam bentuk pindaan secara peniruan pada nama manusia/ binatang dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<i>Simple Simon met a pieman, Going to the fair. Says Simple Simon to the pieman, "Let me taste your ware." (hlm. 45)</i>	Simpul Sulong jumpa orang, Jual kueh di-pasar; Kata Sulong , "Kasi barang Sikit sahaya rasa." (hlm. 46)
<i>Mary, Mary, quite contrary, How does your garden grow? (hlm. 50)</i>	Ma'wan, Ma'wan , suka lawan, Bagaimana tamansari? (hlm. 50)
<i>Molly, my sister, and I fell out, And what do you think it was all about? (hlm. 74)</i>	Molek dan aku sudah bertengkar, Pasal sedikit semua terbongkar. (hlm. 74)
<i>Mary had a little lamb, Its fleece was white as snow; And everywhere that Mary went, The lamb was sure to go. (hlm. 81)</i>	Mariam ada kambing kechi', Bulu putih sakali warna; Mana Mariam nanti pergi, Kambing tentu jalan sama. (hlm. 82)
<i>Two little dickey-birds sat upon a hill, One named Jack, the other named Jill. (hlm. 92).</i>	Dua anak burung dudok atas dahan, Satu nama, Jahit ; satu nama, Jahan . (hlm. 93)
<i>Taffy was a Welshman, Taffy was a thief; Taffy came to my house, And stole a piece of beef. (hlm. 43)</i>	Ah Fi orang China, Ah Fi pandai churi; Ah Fi datang rumah, Dan curi daging babi. (hlm. 44)

“J” pada pangkal nama. Melalui pindaan secara peniruan seperti ini, nama-nama yang digunakan dalam terjemahan bahasa Melayu kelihatan mencerminkan budaya tempatan tetapi masih mengekalkan perkaitannya dengan teks sumber.

Terdapat juga satu bentuk pindaan secara peniruan yang agak menarik dalam Jadual 6, iaitu “*Taffy*” yang diterjemahkan sebagai “Ah Fi”. Dalam hal ini, nama dalam teks terjemahan dipilih berdasarkan persamaannya dengan nama Inggeris dari segi bunyi suku kata terakhir. Padanan ini juga unik kerana memaparkan sebilangan kecil nama bukan Melayu yang digunakan dalam terjemahan puisi kanak-kanak ini.

Selain melakukan pindaan secara penuh dan secara peniruan, Hamilton turut melakukan pindaan yang melibatkan naturalisasi. Naturalisasi (*naturalisation*) dapat ditakrifkan sebagai satu bentuk terjemahan yang meminjam perkataan daripada bahasa sumber dan menyesuaikan sebutan dan/atau ejaannya dengan sebutan/ejaan dalam bahasa sasaran (Newmark, 1988). Contoh nama-nama Inggeris yang dipinda secara naturalisasi dapat dilihat dalam Jadual 7.

Berdasarkan contoh yang dipaparkan dalam Jadual 7, dapat diperhatikan bahawa melalui terjemahan yang melibatkan naturalisasi, nama-nama yang digunakan dalam terjemahan bahasa Melayu bukanlah nama yang lazimnya digunakan oleh masyarakat di Tanah Melayu. Walau bagaimanapun, melalui penyesuaian dalam bentuk ejaan dan sebutan, nama-nama tersebut kelihatan seperti nama tempatan dari segi zahirnya.

Bahagian yang seterusnya akan menghuraikan penyesuaian yang dilakukan oleh Hamilton pada nama tempat dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Jadual 7 Penyesuaian dalam bentuk naturalisasi pada nama manusia dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<i>Old King Cole</i> <i>Was a merry old soul</i> (hlm. 20)	Raja tua Koli Satu orang banyak joli (hlm. 20)
<i>Yankee Doodle went to town</i> <i>Upon a little pony</i> (hlm. 33)	Yangki Dodol pergi pekan Tunggang anak kuda (hlm. 33)
<i>Little Tommy Tucker</i> <i>Sings for his supper</i> (hlm. 34)	Budak Tomi Takar Nyanyi sebab lapar (hlm. 34)
<i>Humpty Dumpty sat on a wall;</i> <i>Humpty Dumpty had a great fall</i> (hlm. 106)	Hempa'ti Dempa'ti duduk di-pagar; Hempa'ti Dempa'ti jatuh ta'sadar (hlm. 106)
<i>Little Miss Muffet</i> <i>Sat on a tuffet</i> (hlm. 118)	Kechi' Misi Mafit Dudok atas bukit (hlm. 118)

(b) Penyesuaian pada nama tempat

Seperti juga penyesuaian pada nama manusia, penyesuaian pada nama tempat yang terdapat dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* kebanyakannya adalah dalam bentuk pindaan. Melalui penyesuaian ini, nama-nama tempat dalam bahasa Inggeris dipinda atau diubah kepada nama yang mungkin lebih dikenali oleh pembaca tempatan. Jadual 8 menunjukkan pindaan yang dilakukan pada nama tempat dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Pengekalan unsur rima juga memainkan peranan penting dalam terjemahan nama tempat, seperti mana dalam terjemahan nama manusia. Misalnya, daripada contoh dalam Jadual 8, dapat dilihat bahawa unsur rima yang terdapat pada “*sacradown*”/“*London Town*” dikekalkan melalui padanan “turun”/“Gurun”, rima pada “*Banbury Cross*”/“*horse*” dikekalkan

Jadual 8 Penyesuaian dalam bentuk pindaan penuh pada nama tempat dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<i>See-saw, sacradown, Which is the way to London Town?</i> (hlm. 19)	Enjut papan, naik dan turun, Mana jalan pergi Gurun ? (hlm. 19)
<i>Ride a cock-horse to Banbury Cross, To see a fine lady upon a white horse</i> (hlm. 91)	Tunggang kuda tongkat sampai Sempang Ampat , Tengok dayang molek naik kuda puteh lompat (hlm. 91)
<i>There was a jolly miller Lived on the river Dee He worked and sang from morn till night, No lark so blithe as he.</i> (hlm. 140).	Sa-orang tukang tepong Yang dudok di- Bagan Dalam Bekerja dan nyanyi dari pagi sampai malam. (hlm. 140)
<i>Doctor Foster went to Gloster</i> (hlm. 141)	Bomor Tinggong pergi Lenggong (hlm. 141)
<i>Rain, rain, go to Spain, And, never more come back again!</i> (hlm. 145)	Hujan, hujan, pergi Bali , Jangan balek lagi sa-kali! (hlm. 145)
<i>As I was going to St. Ives, I met a man with seven wives.</i> (hlm. 69)	Waktu sahaya datang sini , Jumpa orang tujuh bini. (hlm. 69)

melalui padanan “Sempang Empat”/“lompat”, rima pada “*Foster*”/“*Gloster*” dikekalkan melalui padanan “Tinggong”/“Lenggong”, dan rima pada “*Spain*”/“*again*” dikekalkan melalui padanan “Bali”/“sa-kali”.

Selain pindaan penuh nama tempat dalam bahasa Inggeris kepada nama tempat dalam bahasa Melayu, terdapat juga satu bentuk pindaan yang unik yang dilakukan oleh penterjemah. Hal ini dapat dilihat dalam terjemahan nama tempat “*St. Ives*”. Dalam contoh ini, puisi dalam bahasa Inggeris dicirikan oleh rima akhir yang sama pada penghujung kedua-dua baris, iaitu “*St. Ives*”/“*wives*”. Penggunaan perkataan “bini” sebagai padanan bagi perkataan “*wives*” bermaksud bahawa nama tempat yang dipilih dalam terjemahan bahasa Melayu juga perlu berima dengan perkataan “bini” demi mengekalkan unsur rima akhir pada dua baris ini. Walau bagaimanapun, penterjemah tidak menggantikan kata nama khas yang merujuk tempat dalam teks sumber dengan kata nama khas yang merujuk tempat dalam bahasa Melayu. Sebaliknya, kata nama khas “*St. Ives*” digantikan dengan perkataan “sini”, yang bukan sahaja berima dengan perkataan “bini” tetapi juga merupakan kata yang masih merujuk tempat walaupun bukan dalam bentuk kata nama khas.

(c) Penyesuaian pada nama tumbuh-tumbuhan dan makanan

Penyesuaian yang dilakukan pada nama tumbuh-tumbuhan dan makanan semuanya melibatkan penyesuaian dalam bentuk pindaan. Hal ini bermaksud nama tumbuh-tumbuhan dan makanan dalam budaya Inggeris digantikan dengan nama tumbuh-tumbuhan dan makanan yang lazim dijumpai di alam Melayu. Jadual 9 memaparkan sebahagian daripada nama tumbuh-tumbuhan dan makanan yang dipinda dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

(2) Penyesuaian dari Segi Parateks

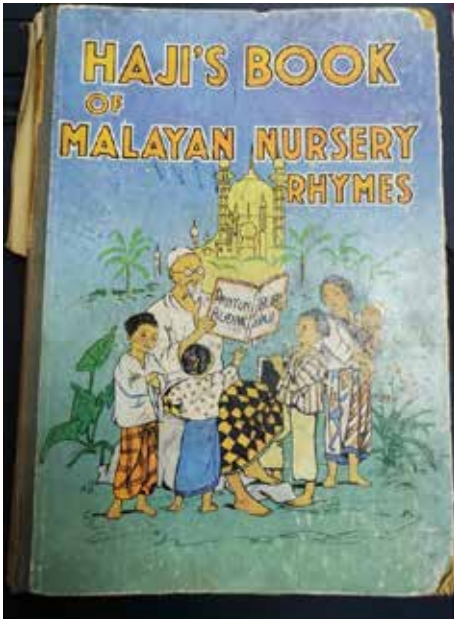
Bahagian yang seterusnya akan membincangkan penyesuaian dari segi parateks dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*, dengan menggunakan kerangka yang dicadangkan oleh Pellatt (2013), yang merangkumi empat jenis parateks, iaitu parateks luaran dalam bentuk bukan verbal, parateks luaran dalam bentuk verbal, parateks dalaman dalam bentuk bukan verbal, dan parateks dalaman dalam bentuk verbal.

Jadual 9 Penyesuaian dalam bentuk pindaan penuh pada nama makanan dan tumbuh-tumbuhan dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Puisi kanak-kanak bahasa Inggeris	Teks sasaran
<i>Pease-pudding hot</i> <i>Pease-pudding cold</i> <i>Pease-pudding in the pot,</i> <i>Nine days old.</i> (hlm. 8)	Bubur kacang panas, Bubur sejuk sama, Bubor dalam periok, Sembilan hari lama. (hlm. 8)
<i>Georgie, Porgie, pudding and pie</i> (hlm. 13)	Awang Bawang, kacang kobis (hlm. 13)
<i>Here we go round the mulberry-bush,</i> <i>The mulberry-bush, the mulberry-bush,</i> <i>Here we go round the mulberry-bush,</i> <i>On a cold and frosty morning.</i> (hlm. 63)	Mari-lah pusing pokok pisang, Pokok pisang, pokok pisang, Mari-lah pusing pokok pisang, Kapada pagi hari. (hlm. 64)
<i>Then Jack went a-courting</i> <i>A lady so gay,</i> <i>As fair as the lily</i> <i>And sweet as the may</i> (hlm. 116)	Sulong pergi pinang Anak orang dalam; Rupa chantek, macam Bunga sundal malam (hlm. 122)
<i>The man in the wilderness once asked me</i> <i>How many strawberries grew in the sea.</i> (hlm. 123)	Di-padang belantara orang suroh ku menyahut Berapa buah bedara yang hidup di-dalam laut ((hlm. 123)

(a) Parateks luaran dalam bentuk bukan verbal

Salah satu bentuk penyesuaian yang paling ketara dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* dapat dilihat pada parateks luaran bukan verbal, iaitu lukisan pada kulit buku (Rajah 1). Lukisan ini menunjukkan seorang lelaki Melayu tua yang berbaju Melayu, berkain pelikat dan berkopiah yang membaca buku sambil dikelilingi oleh kanak-kanak Melayu yang mengenakan pakaian yang lazimnya dipakai oleh kanak-kanak Melayu pada waktu itu. Selain penyesuaian dari segi pakaian, penyesuaian juga dilakukan dari segi persekitaran. Dapat dilihat bahawa latar belakang lukisan pada kulit buku ini memaparkan pokok kelapa dan pokok keladi, selain sebuah masjid yang banyak persamaannya dengan Masjid Ubudiah di Kuala Kangsar, Perak. Melalui penyesuaian yang dilakukan pada kulit buku, pembaca memperoleh gambaran seolah-olah puisi kanak-kanak yang terkandung dalam buku ini merupakan puisi yang berasal dari dunia Melayu.

Rajah 1 Parateks luaran dalam bentuk verbal dan bukan verbal.

(b) Parateks luaran dalam bentuk verbal

Satu-satunya parateks luaran dalam bentuk verbal ialah tajuk buku yang dipaparkan pada kulit buku (Rajah 1), iaitu *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*. Penggunaan frasa "*Malayan nursery rhymes*" sendiri memberikan gambaran kepada pembaca seolah-olah puisi yang dimuatkan dalam buku ini bukanlah puisi yang diterjemahkan, malah merupakan puisi-puisi yang asalnya dari dunia Melayu dan dalam bahasa Melayu. Hakikatnya, puisi yang terkandung dalam buku ini pada asalnya merupakan puisi Inggeris yang diterjemahkan dan disesuaikan dengan konteks budaya baharu. Hal ini selari dengan parateks luaran dalam bentuk bukan verbal yang memaparkan suasana di alam Melayu.

(c) Parateks dalaman dalam bentuk bukan verbal

Parateks dalaman dalam bentuk bukan verbal yang disesuaikan dengan pembaca sasaran adalah dalam bentuk lukisan yang dimuatkan dalam buku ini. Dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*, terdapat

15 buah lukisan yang disertakan bersama-sama terjemahan puisi kanak-kanak yang tertentu. Selain itu, terdapat juga 10 gubahan lagu yang juga mengandungi gambar yang mencerminkan kehidupan di Tanah Melayu. Kedua-dua gambar dan gubahan puisi ini dirujuk oleh Hamilton dalam prakatanya. Menurut Hamilton (1939:vi), “gambar-gambar yang chantek sekali itu di-tulis oleh Mem N. Hamerton yang dudok lama di-Kapar, Selangor” manakala “lagu- lagu yang sedap bunyi-nya di-karang oleh Tuan H.C. Courtney yang dahulu-nya diam di-Melaka”.

Walaupun bilangan lukisan yang dimuatkan dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* ini sedikit sahaja (15 buah gambar) jika dibandingkan dengan bilangan puisi kanak-kanak dalam buku ini (100 buah puisi), semua lukisan yang dimuatkan cuba menggambarkan kehidupan di Tanah Melayu, khususnya masyarakat berbilang kaum. Sebagai contoh, lukisan yang disertakan bersama-sama puisi “Mari-lah pusing pokok pisang”, iaitu terjemahan bagi “*Here we go round the mulberry-bush*” menunjukkan sekumpulan kanak-kanak Melayu yang berpegangan tangan sambil mengelilingi pokok pisang (Rajah 2). Dapat dilihat bahawa kanak-kanak lelaki digambarkan berpakaian baju Melayu, berseluar panjang dan bersongkok, manakala kanak-kanak perempuan memakai baju kurung pendek, berkain batik dan berselendang.

Masyarakat Cina pula diwakili dalam lukisan yang disertakan bersama-sama puisi bertajuk “Ini, Mini, Minah Mari”, iaitu terjemahan bagi “*Eena, Meena, Mina, Mo*” (Rajah 3). Dalam lukisan ini, sekumpulan kanak-kanak berbangsa Cina dilihat memakai pakaian tradisi masyarakat Cina, iaitu samfu. Gambaran tentang masyarakat India turut dimuatkan dalam buku ini. Lukisan yang disertakan bersama-sama puisi bertajuk “Roti manis hangat”, iaitu terjemahan bagi “*Hot cross buns*”, memaparkan sebuah keluarga India yang terdiri daripada bapa, ibu dan dua orang anak (Rajah 4). Bapa dalam keluarga ini memakai “lungi”, manakala si ibu memakai sari. Salah seorang anaknya memakai doti, manakala seorang lagi memakai “kaupinam/langoti”, sejenis cawat. Lukisan dalam buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* juga mengambil kira masyarakat Baba dan Nyonya. Hal ini dapat dilihat dalam lukisan yang disertakan bersama-sama puisi bertajuk “Sahaya sayangkan kuching”, yang diterjemahkan daripada “*I love little pussy*” (Rajah 5). Dalam lukisan ini, pembaca dapat melihat gambar seorang wanita yang mempunyai ciri-ciri wanita Peranakan Cina, iaitu berkain batik, berbaju kebaya pendek, bersanggul tinggi dan berkasut manik. Semua lukisan ini memberikan gambaran bahawa puisi kanak-kanak dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* menonjolkan

Rajah 2 Parateks dalaman dalam bentuk bukan verbal untuk puisi.

“Mari-lah pusing pokok pisang”/ *“Here we go round the mulberry-bush”*

Rajah 3 Parateks dalaman dalam bentuk bukan verbal untuk puisi.

“Ini, Mini, Minah Mari”/ *“Eena, Meena, Mina, Mo”*

Rajah 4 Parateks dalaman dalam bentuk bukan verbal untuk puisi.

“Roti manis hangat”/ “*Hot cross buns*”

Rajah 5 Parateks dalaman dalam bentuk bukan verbal untuk puisi.

“Sahaya sayangkan kucing”/ “*I love little pussy*”

kehidupan masyarakat pelbagai bangsa di Tanah Melayu, selari dengan terjemahan dalam bahasa Melayu yang telah disesuaikan dengan pembaca di Tanah Melayu.

(d) Parateks dalaman dalam bentuk verbal

Terdapat dua bentuk parateks dalaman dalam bentuk verbal yang disertakan dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* yang disasarkan kepada pembaca sasarannya, dan yang dapat membantu mereka untuk memahami kandungan buku ini. Jenis parateks dalaman dalam bentuk verbal yang pertama ialah prakata penterjemah pada permulaan teks, dan yang kedua ialah daftar kata pada penghujung teks.

Prakata penterjemah yang terdapat dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* ditulis dalam dua bahasa. Prakata bahasa Inggeris diberi tajuk "*Preface*", manakala prakata dalam bahasa Melayu diberi tajuk "Pengenalan". Dalam prakata ini, Hamilton (1939:vi) menerangkan kandungan buku ini dan cara terjemahan dilakukan kepada pembacanya dengan jelas:

Di-dalam bahasa Inggeris ada beberapa banyak pantun budak-budak yang bukan-bukan yang menyukakan hati anak-anak kecil baik jantan atau betina.

Sa-ratus daripada pantun itu yang selalu di-pakai oleh kanak-kanak sudah di-turunkan ka-dalam buku ini di-ikuti oleh satu salinan dalam bahasa Melayu.

Nama orang atau tempat sudah di-tukar belaka dan kadang-kadang nama benda yang pelek pun di-ganti dengan nama benda yang orang biasa tengok di-negeri di-bawah angin.

Oleh sebab itu dan kerana hendak menchari sajak ada kala tujuan pantun itu pun berubah tetapi boleh di-katakan kebanyakan daripada pantun itu bersamaan ma'ana-nya di-dalam kedua bahasa.

Petikan ini jelas menerangkan bahawa penyesuaian pada teks sememangnya dilakukan dengan mengambil kira pembaca yang disasarkan.

Parateks dalaman yang diletakkan pada penghujung teks pula merupakan daftar kata yang diberi tajuk "*Glossary*". Daftar kata ini dirujuk oleh Hamilton dalam prakatanya, "Di-hujung buku ada satu daftar

yang mengandong segala perchakapan Melayu yang di-gunakan dalam pantun dengan erti-nya dalam bahasa Inggeris” (1939:vi). Daftar kata ini penting kerana menurut Hamilton, “buku ini akan di-bacha oleh anak segala bangsa yang ada di-tanah Melayu bukan sahaja oleh anak orang Melayu jati” (1939:vi). Jelas sekali lagi bahawa Hamilton mengutamakan pembaca sasarannya dan memasukkan bahagian daftar kata ini untuk memastikan pemahaman pembacanya. Daftar kata ini merangkumi sepuluh halaman (halaman 147 hingga halaman 156) dan mengandungi sebanyak 843 perkataan dalam bahasa Melayu yang disenaraikan mengikut abjad serta makna setiap perkataan dalam bahasa Inggeris. Jadual 10 memaparkan contoh perkataan yang disenaraikan dalam *Glossary* ini.

Jadual 10 Contoh perkataan bahasa Melayu yang terdapat pada bahagian *Glossary* dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*.

Perkataan bahasa Melayu	Takrifan yang diberikan	Halaman
ayer tairu	<i>why</i>	147
Bagan Dalam	<i>place name in Province Wellesley</i>	147
bomor	<i>native doctor</i>	148
chelengkok	<i>winding in and out, zig zag</i>	149
demah	<i>to poultice, to “warm up”</i>	149
enjut	<i>to jerk up and down</i>	149
genta	<i>bell</i>	149
hingar	<i>noisy</i>	159
jehannam	<i>to destroy</i>	150
kejut	<i>to startle, to awake</i>	151
lentek	<i>curved, turned up</i>	152
mampele	<i>bridegroom</i>	152
nirai	<i>row, line</i>	153
orang	<i>man, person</i>	153
ponu	<i>bride</i>	153
roti manis	<i>bun</i>	154
sengkok	<i>twisted</i>	155
tangkap muat	<i>to make use of anything handy</i>	155
usek	<i>to tease, to disturb</i>	156
werna	<i>colour</i>	156
Yop (Kulop)	<i>man's name</i>	156

Seperti juga parateks dalam bentuk prakata penterjemah, parateks dalam bentuk glosari ini juga menunjukkan bahawa penerbitan ini mempunyai pembaca sasaran yang khusus, dan semua penyesuaian dilakukan demi manfaat pembaca sasaran tersebut.

Penyesuaian yang dilakukan dalam terjemahan sastera kanak-kanak mungkin dipandang negatif kerana pendekatan ini tidak mementingkan kesetiaan pada teks asal, malah menggugat integriti linguistik teks asal. Walau bagaimanapun, penyesuaian yang menghasilkan teks berbentuk adaptasi dan teks gantian sebenarnya selari dengan perkembangan terkini dalam bidang terjemahan yang menyokong pendekatan yang bersifat kreatif dan transformatif dalam menghasilkan teks yang disesuaikan untuk golongan pembaca yang baharu. Pendekatan ini dikenali sebagai “*transcreation*” (*translation + creation*) dan menggabungkan terjemahan dan ciptaan baharu. Melalui pendekatan ini, teks sumber dijadikan sebagai asas untuk mencipta teks baharu yang lebih sesuai dengan pembaca sasaran. Walaupun *transcreation* lazimnya diaplikasikan dalam bidang pemasaran dan pengiklanan, pendekatan tersebut juga penting dalam konteks terjemahan sastera kanak-kanak. Hal ini dapat dilihat misalnya melalui penerbitan oleh Dybiec-Gajer, Oittinen dan Kodura (2020) yang memberikan fokus pada pelbagai bentuk *transcreation* dalam terjemahan sastera kanak-kanak. Jelas bahawa penyesuaian dalam sastera kanak-kanak amat penting, terutamanya dalam konteks terjemahan rentas budaya. Dalam hal ini, kriteria seperti tahap persamaan dengan teks sumber atau tahap kesetiaan pada teks asal tidak seharusnya menjadi kayu ukur untuk menilai kualiti dan keberkesanan terjemahan sastera kanak-kanak.

KESIMPULAN

Kajian ini bertujuan untuk meneliti cara puisi kanak-kanak (*nursery rhymes*) dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* diterjemahkan daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu. Secara khususnya, kajian ini ingin mengenal pasti bentuk teks sasaran yang terhasil dalam terjemahan puisi kanak-kanak daripada bahasa Inggeris kepada bahasa Melayu, dan seterusnya membincangkan cara penyesuaian yang dilakukan pada teks berbentuk adaptasi untuk menyesaikannya dengan pembaca sasaran yang baharu.

Kajian ini mendapati bahawa adaptasi sememangnya merupakan bentuk yang lazim dalam terjemahan kanak-kanak. Dalam kes *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*, penyesuaian pada teks berbentuk adaptasi

melibatkan unsur budaya yang berkaitan dengan nama manusia, nama tempat dan nama tumbuh-tumbuhan dan makanan. Penyesuaian ini secara amnya melibatkan pindaan pada nama-nama tersebut. Dalam *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes*, penyesuaian dilakukan bukan sahaja pada aspek teks tetapi juga dari segi parateks. Semua aspek parateks, sama ada dalam bentuk luaran atau dalaman, dan dalam bentuk bukan verbal dan verbal, disesuaikan supaya selari dengan penyesuaian yang dilakukan pada teks.

Kajian ini menunjukkan dengan jelas bagaimana aspek teks dapat dimanipulasi dan aspek parateks dapat dipersembahkan untuk membentuk teks yang menonjolkan satu imej atau gambaran yang tertentu kepada pembaca sasaran. Walaupun kajian ini melibatkan teks yang agak lama, kajian ini signifikan kerana dapat menunjukkan cara terjemahan rentas budaya dilakukan pada masa lampau. Kajian ini juga penting kerana tidak banyak kajian yang dilakukan dalam konteks bahasa Melayu yang melibatkan terjemahan sastera kanak-kanak dalam bentuk puisi. Kajian pada masa hadapan mungkin dapat memberikan fokus pada terjemahan puisi kanak-kanak kontemporari untuk mengisi kelompangan dalam kajian sastera kanak-kanak di Malaysia.

PENGHARGAAN

Penulis merakamkan penghargaan kepada Universiti Sains Malaysia kerana telah membiayai penyelidikan ini melalui Geran Universiti Penyelidikan 1001.PHUMANITI.8016044. Penulis juga merakamkan penghargaan pada Bahagian Arkib, Perpustakaan Hamzah Sendut, Universiti Sains Malaysia kerana memberikan kebenaran kepada pengkaji untuk merujuk buku *Haji's Book of Malayan Nursery Rhymes* (1939) di Koleksi Nadir.

RUJUKAN

- Antola, L. (2022). Transnational adaptation of a Marvel comic book event: The case of X-Men: "Fatal attractions" in Finland. *Journal of Graphic Novels and Comics*, 13(2), 241–254.
- Åsman, T.P. & Pedersen, J. (2013). How Bert got into Ned's head: Domestication in the translation of literature for young readers. *Perspectives*, 21(2), 143–155.
- Atikah Zabir & Haslina Haroon. (2018). Procedures in the translation of proper names in *Harry Potter and the Goblet of Fire* into Malay. *GEMA Online® Journal of Language Studies*, 18(2), 102–123.

- Atikah Zabir & Haslina Haroon. (2021). From “Ratcatraz Prison” to “Penjara Pudutikus”: Lexical creativity in children’s literature and its translation into Malay. *GEMA Online® Journal of Language Studies*, 21(1), 20–44.
- Baldick, C. (2001). *The Oxford concise dictionary of literary terms*. Oxford University Press.
- Davies, E. E. (2003). A goblin or a dirty nose?: The treatment of culture-specific references in translations of the Harry Potter Books. *The Translator*, 9(1), 65–100.
- Dybiec-Gajer, J., Oittinen, R. & Kodura, M. (Penyt.). (2020). *Negotiating translation and trancreation of children’s literature: From Alice to the Moomins*. Springer.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of interpretation* (J. E. Lewin, Penterjemah). Cambridge University Press.
- Hamilton, A. W. (1939). *Haji’s book of Malayan nursery rhymes*. Printers Limited.
- Haslina Haroon. (2023). A.W. Hamilton and the translation of English nursery rhymes into Malay, *Indonesia and the Malay world*, 51(149), 73–99.
- Hawkins, R. (1971). Nursery rhymes: Mirrors of a culture. *Elementary English*, 48(6), 617–621.
- Hutcheon, L. (2006). *A theory of adaptation*. Routledge.
- Kaschula, R. H. (2017). Alice in wonderland: Translating to read across Africa. *Journal of African Cultural Studies*, 29(3), 276–291.
- Klingberg, G. (1986). *Children’s fiction in the hands of the translators*. Liber/Gleerup.
- Kruger, H. (2013). The translation of cultural aspects in South African children’s literature in Afrikaans and English: A micro-analysis. *Perspectives*, 21(2), 156–181.
- Lefebvre, B. (2013). Introduction: Reconsidering textual transformations in children’s literature. Dlm. B. Lefebvre (Penyt.), *Textual transformations in children’s literature: Adaptations, translations, reconsiderations* (hlm. 1–6). Routledge.
- Low, P. (2013). When songs cross language borders: Translations, adaptations and replacement texts. *The Translator*, 19(2), 229–244.
- Mazi-Leskovar, D. (2003). Domestication and foreignization in translating American prose for Slovenian children. *Meta: journal des traducteurs/ Meta: Translators’ Journal*, 48(1–2), 250–265.
- McMahon, M. (2023, 28 Jun). *What is a nursery rhyme*. Language Humanities. org. <https://www.languagehumanities.org/what-is-a-nursery-rhyme.htm>
- Munday, J. (Penyt.). (2009). *The Routledge companion to translation studies*. Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall International.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating, with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. E.J. Brill.

- Nkomo, D. (2019). The translation and adaptation of *Alice's adventures in wonderland* into isiNdebele. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies*, 37(2), 130–141.
- O'Connell, E. (2006). Translating for children. Dlm. G. Lathey (Penyt.), *The translation of children's literature: A reader* (hlm. 15–24). Multilingual Matters.
- Pellatt, V. (2013). Packaging the product: A case study of verbal and non-verbal paratext in Chinese-English translation. *The Journal of Specialized Translation*, 20, 86–106.
- Petit Prince Collection (2023, 21 Mei). <https://petit-prince-collection.com/>
- Rodríguez, B. (2015). Assessing literary adaptations and translations for children: Don Quixote in English. *New Review of Children's Literature and Librarianship*, 21(2), 133–160.
- Shavit, Z. (2006). Translation of children's literature. Dlm. G. Lathey (Penyt.), *The translation of children's literature: A reader* (hlm. 25–40). Multilingual Matters.
- Shuttleworth, M. & Cowie, M. (1997). *Dictionary of translation studies*. St. Jerome.
- Sriadulpan (Penyt.), *Writing the past into the present: Reflections of 35 years of scholarship in language and literary studies* (hlm. 343–354). Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Susam-Sarajeva, S. (2008). Translation and music: Changing perspectives, frameworks and significance. *The Translator*, 14(2), 187–200.
- Zalina Mohd. Lazim (2006). Adapting culture in the translation of children's literature books into Malaysia. Dlm. Shanta Nair-Venugopal, Khazriyati Salehuddin, Shanthini Pillai, Vanjuree Sriadulpan (Penyt.), *Writing the past into the present: Reflections of 35 years of scholarship in language and literary studies* (hlm. 343–354). Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.